

wane są prace poświęcone szeroko rozumianej wiedzy na temat tego aparatu oraz służb specjalnych z okresu Polski Ludowej. Bibliografia w tym zakresie jest niezwykle bogata i różnorodna tematycznie. Wskazuje się, że analiza zawartości materiałów archiwalnych wymaga specjalistycznego przygotowania warsztatowego. Badacz przede wszystkim musi poznać historię i strukturę aparatu bezpieczeństwa, terminologię, a także specyficzny język komunikacji resortowej (s. 393). W prezentacji problemu poznawczego ukazano działalność aparatu bezpieczeństwa wobec wsi w 1952 r. w świetle materiałów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Za uważa się, że obsesja wroga oraz jego mitologizacja *nakrecona spiralą* terroru w każdym działaniu, bez względu na intencje, przestępczość inne „czyny” etykietowano wymiarem polityczno-ideowym. To z kolei uzasadniało funkcjonowanie, miejsce i role aparatu bezpieczeństwa jako swoiście pojmowanego „miecza bezpieczeństwa” władzy, jej ideologii polityki.

Wskazując istotę polityki społecznej podnosi się problem wyłaniania się polityki szczegółowej z ogólnej polityki realizowanej w ramach państwa. Wyodrębnienie się polityki szczegółowej wiąże się z ujawnianiem się świadomości poczucia konieczności przez elity społeczne podejmowania działań socjalnych, z stanowieniem prawa socjalnego, wytwarzaniem finansów na ten cel; oraz z tworzeniem instytucji społecznych, czyli powiązanych ze sobą ludzi i urzędzeń niezbędnych do realizacji zadań socjalnych. Rozwój polityki socjalnej jako ważnego narzędzia rozwiązywania problemów społecznych uwarunkowany jest zarówno nowymi trendami w wymiarze idei i nowej świadomości, jak również z konkretnymi zmianami społeczno-gospodarczymi, będącymi elementem procesów zmian industrializacji (s. 430).

Prezentowana książka zasługuje na dużą uwagę czytelniczą, przede wszystkim ze względu na:

1. ukazanie zasług Profesora Andrzeja Wojtasa położonych w rozwoju nauk humanistycznych i społecznych, zwłaszcza w badaniu polskiej myśli politycznej oraz w kształtowaniu politologii jako dyscypliny naukowej;

2. zaprezentowanie dorobku naukowego Profesora;

3. wskazaniu wagi rozpoznawania współczesnej myśli politycznej, a w tym potrzeby jej definiowania i redefiniowania;

4. wskazanie złożoności interpretacyjnej procesów i zjawisk życia politycznego rzeczywistości kulturowej po II wojnie światowej;

5. wskazaniu siły mityzacji życia politycznego oraz kultury politycznej w kształtowaniu współczesnego życia społeczno-politycznego.

Andrzej Chodubski

W kręgu nauki o państwie, prawie i polityce. Księga dedykowana Profesorowi Markowi Żmigrodzkiemu, red. Bożena Dziemidok-Olszewska, Wojciech Sokół, Tomasz Blichta, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2012, ss. 1043 + 1 nlb.

16 listopada 2012 r. w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie odbyło się uroczyste wręczenie *Księgi Pamiątkowej* Profesorowi Markowi Żmigrodzkiemu. Okazją ku temu było Jego 45-lecie pracy naukowej. W zapisie *O Jubileacie* wskazuje się całe Jego życie jest związane z Lublinem. W mieście tym urodził się 10 czerwca 1946 r.; tam też uczęszczał do liceum ogólnokształcącego, studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej; 1 grudnia 1968 r. został zatrudniony jako asystent w Studium Nauk Politycznych i przeszedł kolejne stopnie zawodowej i naukowej kariery; w 1998 r. uzyskał tytuł profesora nauk humanistycznych, od 2002 r. pracuje jako profesor zwyczajny. Pełnił kilka funkcji organizacyjnych w strukturze instytucjonalnej uczelni. W środowisku akademickim jest szeroko rozpoznawany jako autor, współautor, redaktor podręczników akademickich, jak np. *Wprowadzenie do teorii polityki* (1995), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce* (2002), *Współczesne systemy polityczne* (2007), *Zarządzanie kryzysowe w państwie* (2012) oraz encyklopedii, w tym pięciotomowej *Encyklopedii politologii*.

Zainteresowania poznawcze Profesora dotyczą problemów państwa, polityki, partii politycznych. Szczególne pola zainteresowań stanowią: problemy ustrojowe Bułgarii oraz życie polonijne w Belgii. Ustalenia badawcze publi-

kuje w formie monografii książkowych, artykułów w publikacjach tematycznych oraz w czasopiśmiennictwie. Profesor aktywnie uczestniczy w promowaniu młodej kadry naukowej; pod jego kierunkiem powstało ok. 30 rozpraw doktorskich.

W prezentowanej *Księdze Jubileuszowej* wyodrębniono cztery części tekstów, tj. I. Instytucje ustrojowe; II. Partie polityczne i wybory; III. Polityki szczegółowe; IV. Aksjologia polityki. W części pierwszej zamieszczono 23 teksty takich autorów jak: 1. Andrzej Antoszewski, 2. Ryszard M. Czarny, 3. Jan Iwanek, 4. Jerzy Jaskiernia, 5. Marcin Konrad Jurgielewicz, 6. Adam Koseski, 7. Monika Kowalska, 8. Władysław S. Kucharski, 9. Teresa Łoś-Nowak, 10. Czesław Maj, 11. Izabela Malinowska, 12. Marta Michalczyk-Wliżło, 13. Stanisław Michałowski, 14. Tadeusz Mołdawa, 15. Zdzisław Nowakowski, 16. Joachim Osiński, 17. Małgorzata Podolak, 18. Kazimierz Rajchel, 19. Tomasz Słomka, 20. Michał Wallner, 21. Jacek Wojnicki, 22. Jacek Zieliński, 23. Arkadiusz Żukowski.

W części drugiej zamieszczono 9 tekstów, autorów, tj. 1. Robert Alberski, 2. Walenty Baluk, 3. Kamil Fil, 4. Marek Ilnicki, 5. Paweł Jakubowski, 6. Wiesław Jednaka, 7. Jerzy Sielski, 8. Dariusz Skrzypiński, 9. Wojciech Sokół.

W części trzeciej zamieszczono 15 tekstów, następujących autorów: 1. Roman Bäcker, 2. Tomasz Bichta, 3. Henryk Chałupczak, 4. Andrzej Chodubski, 5. Bożena Dziemidok-Olszewska, 6. Krzysztof Hetman i Aneta Pieczykolan, 7. Bartosz Jarośniński i Janusz Jarośniński, 8. Halina Lisicka, 9. Justyna Misiągiewicz, 10. Edward Olszewski, 11. Marek Pietraś, 12. Julita Rybczyńska, 13. Wojciech Saletra, 14. Kinga Wnuk-Żywołko, 15. Andrzej Żebrowski.

W części czwartej zawarto 12 tekstów, następujących autorów: 1. Aneta Dawidowicz, 2. Franciszek Gołębski, 3. Iwona Hofman, 4. Bożydar Kaczmarek, 5. Ewa Maj, 6. Włodzimierz Mich, 7. Antoni Mieczkowski, 8. Antoni Mironowicz, 9. Jarosław Szymanek, 10. Michał Śliwa, 11. Krystyna Trembicka, 12. Alicja Wójcik.

W *Księdze* zamieszczono wykaz najważniejszych publikacji książkowych Jubilata, w tym 6 tytułów autorskich, 5 współautorskich, 15 pod redakcją.

Zwracając uwagę na niektóre myśli zawarte w tekstach ukazujących obraz życia kulturowego i cywilizacyjnego zauważa się ich aktualność zarówno w postrzeganiu intelektualnym, jak istotnych z punktu widzenia praktyki politycznej. Np. wskazuje się, że we współczesnym świecie dewaluuje się wartość przywództwa politycznego, jego jakości, stylu i głównego przesłania (s. 151). Globalizacja w największym skrócie znaczy koniec „ery geografii” w stosunkach międzynarodowych lub „erę postmodernistyczną”, w której dokonuje się przejście „od ponowoczesności” do „społeczeństwa międzynarodowego” lub „społeczności międzynarodowej”. Jej jakościowo nową zmienną niezależną jest kompresja czasu i przestrzeni. Przywództwo – atrybutywny stan i symbol szczególnej pozycji państwa w systemie międzynarodowym, pozwalający na odgrywanie ról stabilizujących i sytuujących współpracę międzynarodową, zdolnego do zapewnienia trwałości systemu w warunkach zagrożeń dla jego wewnętrznej równowagi.

Wskazuje się w wykładzie, że niezwykle istotnym zagadnieniem zjawiska władzy organizacji międzynarodowych jest odpowiedzialność podmiotów władczych za przyjęte zobowiązania, podejmowane decyzje oraz przypadki nadużyć. Problematyka odpowiedzialności odnoszącej się do decyzji władczych, administracyjno-zarządzających oraz zachowań stanowi przedmiot zainteresowania badaczy, którzy formułują pytania, mające umożliwić kompleksowe ujmowanie ważnego zagadnienia. Istotne ujawniają w rozpoznawaniu stosunków międzynarodowych, w kontekście odpowiedzialności pytania: a) kto jest podmiotem odpowiedzialności?; b) kto jest przedmiotem odpowiedzialności?; c) jaka jest forma odpowiedzialności?; d) kto jest egzekutorem odpowiedzialności?; e) kiedy odpowiedzialność podmiotu może być egzekwowana?; f) jaka jest forma zadośćuczynienia?

Wśród nowych instytucji generowanych przez postęp naukowo-techniczny należy głosowanie elektroniczne. W studium wskazuje się, że głosowanie należy do najważniejszej fazy procesu wyborczego. Powinno odbywać się zgodnie z zasadami powszechności, tajności i bezpośredniości oraz modelowo dawać wyborcom możliwość wyrażania preferencji i osiągnięcia sa-

tysfakcji z dokonywanego wyboru. Od XIX w. głosowanie polega na zaznaczaniu przez wyborcę swoich preferencji na wydrukowanej karcie do głosowania. Obecnie wyborcy otrzymują karty do głosowania od komisji wyborczych. Współcześnie przyszłość aktu głosowania coraz częściej wiąże się z głosowaniem elektronicznym. Może odbywać się ono przy zastosowaniu różnorodnych urządzeń: komputera osobistego, telefonu komórkowego, telefonu stacjonarnego, telewizji cyfrowej, konsoli do gier połączonej z siecią automatów do głosowania, a nawet bankomatów czy terminali lotto. E-głosowanie (tak zwykle nazywane) możliwe jest przy funkcjonowaniu elektronicznego systemu liczenia głosów oraz elektronicznego systemu administracji wyborczej. Próby zastosowania e-głosowania wynikają głównie z niskiej frekwencji wyborczej oraz realizacji koncepcji e-demokracji. W prezentacji problemu dostarcza się usystematyzowanych informacji o różnych aspektach i następstwach e-głosowania. Zauważa się przy tym, że polski system wyborczy pod względem procedur głosowania należy do najbardziej konserwatywnych w Europie. Jeszcze do niedawna polski wyborca mógł jedynie głosować osobiście w lokalu wyborczym.

Jednym z pól badawczych Profesora Marka Żmigrodzkiego jest życie polonijne w Belgii. W opublikowanej w 1978 r. monografii *Polonia w Belgii* napisał m.in. wobec braku całościowego ujęcia problematyki Polonii belgijskiej, opracowanie niniejsze stanowi pierwszą próbę syntetycznej rekonstrukcji dziejów Polaków w Belgii i punkt wyjścia do dalszych, szerszych pogłębionych badań nad Polonią belgijską. Oczywiście bowiem jest, iż każda synteza musi zawierać odpowiedni stopień uogólnienia, toteż nazbyt szczegółowe potraktowanie tu poszczególnych problemów życia polonijnego w Belgii byłoby niemożliwe i metodologicznie niecelowe (s. 639). W monografii przypomina się, że stosunki polsko-belgijskie mają długie i bogate tradycje, sięgające X w., jako że po przyjęciu przez Polskę 14 kwietnia 1966 r. chrztu jej przestrzeń terytorialna podporządkowana została wpływom biskupów z Lie'ge oraz jeden z ich przedstawicieli Jordan został pierwszym biskupem Polski.

Charakteryzując syntetycznie życie polonijne zwraca się uwagę na podstawowe ogniwa je

współtworzące, tj. 1. Wielkość i rozmieszczenie skupisk Polaków w Belgii; 2. Ich zorganizowanie w strukturach instytucjonalnych; 3. Rozwój życia oświatowego; 4. Aktywność społeczno-kulturalną; 5. Kontakty z krajem wychodźstwa oraz różnymi ośrodkami życia polonijnego w świecie. Profesor podjął próbę holistycznego ukazania aktywności Polaków w Belgii w długim horyzoncie czasowym. Dostarczył bogatej wiedzy faktograficznej i eksplanacyjnej o przeobrażeniu się belgijskiego życia polonijnego. Wskazał na potrzebę i zasadność systematycznego dokumentowania różnych przejawów tego życia oraz ich interpretacji z punktu widzenia procesu przemian kulturowych.

Wskazując na potrzebę badania bezpieczeństwa politycznego wskazuje się, że jest ono zwykle rozumiane jako stan przetrwania i rozwoju systemu politycznego państwa, a więc stabilności struktur państwa, przede wszystkim organów władzy oraz zachowanie ideologii tę władzę utrzymującej. W prezentacji problemu, bezpieczeństwo polityczne ujmowane jest jako zachowanie i rozwój obowiązującego porządku konstytucyjnego, obrona i ochrona ustanowionych konstytucyjnie wartości oraz rozwiązań. Bezpieczeństwo polityczne utożsamiane więc zostało ze stabilizacją modelu ustroju państwa, trwałością konstytucyjnie ustanowionych władz państwowych, a także akceptacją systemu ustrojowego państwa oraz elity politycznej i obywateli (s. 653). W stosunkach międzynarodowych kształtowanie bezpieczeństwa wiąże się przede wszystkim ze wzrostem liczby ludności, zmianami środowiskowymi, globalizacją, fundamentalizmem i związanym z nim terroryzmem oraz gwałtownym rozwojem techniki. Wskazuje się, że działalność organizacji międzynarodowych musi orientować się na wzajemną wymianę organizacji za pośrednictwem uprawnionych podmiotów narodowych i międzynarodowych. Procesowi zmian muszą towarzyszyć konstruktywne dyskusje w środowisku międzynarodowym, co jednak aktualnie wydaje się trudne (s. 884).

W prezentacji kategorii polityczność – *modus dominandi* wskazuje się, że człowiek, który panuje a przez to posiada wyróżniającą pozycję, która może być odnoszona do jej cech osobistych lub do pozycji społecznej, jaką zajmuje. W analizie formalności ontologicznej, pojęcie

dominacja jest utożsamiana z panowaniem. Odnosi się ono w pierwszym rzędzie do relacji, jaka zachodzi między posiadającym zdolność dominowania (panowania), a będącym przedmiotem dominacji (panowania). Polityczność *implicitie* zawiera w sobie aspekt związany z dominacją. Nie istnieje żadna forma polityczności, która nie zawierałaby tego rodzaju powiązań (s. 911).

W poznawaniu nauk humanistycznych i społecznych na dużą uwagę zasługuje biografistyka. Przekracza ona wymiar zjawiska *stricte* literackiego. Różne są powody sięgania do zapisów, obrazów wypowiedzi osobistości uważanych za istotne w sferze publicznej; od ciekawości prawdy o minionych wydarzeniach, przez odkłamywanie historii dzięki słowom świadków epoki, łamania tabu i przewartościowania sfery *sacrum* aż do „zaświatowego wścibstwa”, którym to terminem Wisława Szymborska określiła rozbudzoną dociekania jak było (w świetle publikowanym „rewelacji” okrucichów z biografii, m.in. utalentowanych *ludzi pióra*). Nadto przemiany polityczne i społeczne w Europie w ostatnich dwóch dekadach przyspieszyły rozwój biografizmu choćby przez likwidację cenzury, odtańczenie archiwaliów (s. 913).

Charakteryzując zagadnienia wirtualnego świata polityki zauważa się, że gdy słucha się wypowiedzi polityków (i to nie tylko w Polsce), można odnieść wrażenie, że żyją oni w świecie odmiennym i jakże odległym od otaczającej rzeczywistości. Wywołuje to zrozumiałą irytację obywateli, co znajduje m.in. odzwierciedlenie w niskiej frekwencji przy urnach wyborczych. Objaśniając rzeczywistość przywołuje się myśl totalitarnego propagandzisty – iż najistotniejszym z czynników, umożliwiających uzyskanie poparcia obywateli jest wzmocnienie pojawiających się u nich obaw i przesądów. Należy też znaleźć „kozła ofiarnego” czyli grupę, która może uczynić odpowiedzialną za zaistniałą sytuację (s. 923). Zauważa się też, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną manipulację odbiorcami jest selekcjonowanie dostarczonej im informacji, przypomina się też, iż selekcja danych jest bardziej zawodnicza od kłamstwa.

Odnosząc się do rozwoju nauki wskazuje się na niedostatki systemu *grantów*, gdzie ich uzyskanie wymaga umiejętności odpowiedniego

„spreparowania” wniosku; niemożliwa jest też natychmiastowa ocena dokonań naukowych, a zwłaszcza ich praktycznej użyteczności i to niezależnie od intelektualnych możliwości oceniającego (s. 927).

Nośny jest pozawczo problem zawierający się w metodologicznym ukazaniu związków między historią i politologią w kontekście sentencji *Udowodnij fakt a ja ci wskażę prawo*. W takim ujęciu historia jako nauka zajmująca się badaniem przeszłości miałaby służyć udowodnieniu faktu (czyli rejestracji i opisowi, ewentualnie interpretacji), a politologia – wyjaśnieniu go poprzez ustalenie prawdeł, zgodnie z którymi zaistniał – fakt o doniosłości historycznej i politycznej. W analizie przypomina się meandry rozwoju politologii w kontekście jej powiązania z historią. Wskazuje się też, że przeszłość historyczna oraz idei i wartości jest obecna w dyskursie publicznym w czasach współczesnych. Uczestniczą w niej różne podmioty, w tym partie polityczne, które prezentując postulaty nowego ładu ustrojowego sięgają do tradycji politycznej jako źródła inspiracji ideowej oraz legitymizacji swoich działań w terażniejszości. Sięganie do przeszłości może pomagać w budowaniu tożsamości ideologicznej partii, określaniu ich miejsca w życiu politycznym i społecznym, także sprzyjać gromadzeniu grona zwolenników wokół określonych wartości i symboli, budować wzory zachowań. Przeszłość znalazła istotne odbicie w programach polskich partii politycznych po 1989 r. Wskazywano m.in. wielką rolę przywiązuje się do poszanowania i kultywowania tradycji narodowej. Tylko naród posiadający historyczną pamięć jest zdolny do zachowania własnej tożsamości (s. 1036).

Księga dedykowana Profesorowi Markowi Żmigrodzkiemu jest ważnym osiągnięciem w rozwoju polskiej politologii. Jej wartość zawiera się przede wszystkim w:

1. określeniu zasług Profesora Marka Żmigrodzkiego położonych w rozwoju naukowym oraz organizacyjno-dydaktycznym politologii;
2. wskazaniu głównych pól badawczych uprawianych przez polskich politologów;
3. wskazaniu głównych ogniw tożsamości politologii jako samodzielnej dyscypliny w naukach humanistycznych i społecznych;

4. wskazaniu różnorodnych ogniw aksjologii polityki oraz nauk o niej;

5. wskazaniu meandrów metodologicznego rozwoju politologii na tle pokrewnych jej dyscyplin badawczych.

Andrzej Chodubski

Współczesne systemy społeczne, red. Marek Żmigrodzki, Bożena Dziemidok-Olszewska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, ss. 248.

W podniesieniu kultury społeczeństwa ważną rolę spełnia akademickie dostarczanie uporządkowanej metodycznie wiedzy o polityce i jej instytucjonalizacji. Z zadowoleniem zatem należy przyjąć ukazanie się na rynku księgarskim starannie usystematyzowanej wiedzy o jednym z istotnych ogniw instytucjonalizacji politycznej, jakim są współczesne systemy polityczne.

W prezentowanej książce pomyślanej jako podręcznik akademicki dostarcza się wiedzy teoretycznej oraz egzemplifikującej współczesne systemy polityczne. We *Wstępie* podkreśla się, że rozwój współczesnego świata, powszechna globalizacja oraz przeobrażenia polityczno-ustrojowe w państwach Europy Środkowej i Wschodniej spowodowały wzrost zainteresowania problematyką rozwiązań ustrojowych w państwach uważanych za wzorowe i stabilne demokracje. Zainteresowanie to wynika także ze wzajemnego przenikania się idei i konstytucyjnych rozwiązań, wykorzystywania doświadczeń skonsolidowanych demokracji oraz poszukiwania optymalnych paradygmatów funkcjonowania. Prezentowana książka odpowiada w tej sytuacji w pewnym stopniu na zapotrzebowanie rozszerzenia wiedzy na temat współczesnych instytucji demokratycznych.

W prezentacji problemu wyodrębniono dwa nacie zagadnień, tj. 1. System polityczny i jego klasyfikacje; 2. Zasady konstytucyjno-prawne państw demokratycznych; 3. Instytucje demokratycznych systemów politycznych; 4. System polityczny V Republiki Francuskiej; 5. System polityczny Hiszpanii; 6. System polityczny Republiki Federalnej Niemiec; 7. System politycz-

ny Federacji Rosyjskiej; 8. System polityczny Stanów Zjednoczonych; 9. System polityczny Szwajcarii; 10. System polityczny Szwecji; 11. System polityczny Wielkiej Brytanii; 12. System polityczny Włoch.

Założeniem poznawczym podręcznika jest przedstawienie zasad, instytucji ustrojowych i mechanizmów funkcjonowania współczesnych państw demokratycznych, kolejnymi zadaniami jest – ukazanie różnorodnych, często specyficznych, rozwiązań instytucjonalno-prawnych stosowanych w skonsolidowanych demokracjach oraz wspólnych zasad, cech i instytucji, a także pokazanie praktyki funkcjonowania poszczególnych systemów.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano dwa istotne zagadnienia teoretyczne, tj. 1. Pojęcie systemu politycznego i 2. Klasyfikacja systemów politycznych, gdzie przyjęto podział ze względu na: a) typ reżimu politycznego; b) zasady organizacji aparatu państwowego; c) strukturę terytorialną państwa. Podkreśla się tu, że system polityczny jest jedną z podstawowych kategorii politycznych oznaczającą zasadniczą strukturę, w ramach której toczy się życie polityczne. Istnieje wiele definicji pojęcia *system polityczny*. W definiowaniu nauki amerykańskiej jest to ogół struktur, procedur i instytucji, które działają wspólnie, aby znaleźć rozstrzygnięcie problemów. We Francji definiuje się go jako całość wzajemnych politycznych powiązań istniejących w globalnym systemie, jakim jest społeczeństwo. W nauce polskiej przyjmuje się, że jest to aparat państwowy, partie polityczne oraz organizacje i grupy społeczne formalne i nieformalne, uczestniczące w działaniach politycznych w obrębie danego państwa oraz ogół zasad i norm prawnych regulujących ich wzajemne stosunki.

Wskazuje się w wykładzie, że charakterystyczne jest postrzeganie systemu politycznego w stanowiskach metodologicznych: instytucjonalnym, strukturalnym-funkcjonalnym i systemowym. W ujęciu instytucjonalnym, postrzeganym zwłaszcza przez prawoznawców system polityczny oznacza ogół instytucji, za pośrednictwem których podejmowane są decyzje polityczne. System polityczny utożsamiany jest z ustrojem państwowym. Uznaje się, że ogół osób, grup i organizacji – w ich wzajemnych